

УДК [323.21] (477.8) “1867/1914”
ББК

Іван Монолатій

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ ЕТНІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ АКТОРІВ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ

У статті досліджується джерельна основа вивчення інституційних процесів у сфері етнополітики Австро-Угорщини, що стосувалися забезпечення прав і потреб етнічних політичних акторів, процесів зовнішньої та внутрішньої інституціоналізації українських, польських, єврейських, румунських і німецьких політичних акторів Галичини й Буковини. Охарактеризовано стан сукупної джерельної бази вивчення політики Відня щодо етнічних політичних акторів, проведено класифікацію вірогідних джерел, подано загальну характеристику особливостей і значимості їхніх окремих типів, видів тощо; здійснено нове прочитання вже відомих і введено в науковий обіг нові джерела з визначених проблем.

Ключові слова: джерела, інституціоналізація, взаємодія, етнічні політичні актори, Австро-Угорщина, Галичина, Буковина.

Етнічна ідентичність здавна визнана найпотужнішою серед інших форм самоусвідомлення індивіда, а отже – надалі відіграватиме важливу роль у політичному процесі. Це спонукає вивчати останній в етнічному ракурсі, зокрема досліджувати постання етнічних політичних акторів і захист ними групових прав.

Період кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризується зміною парадигми в етнонаціональній політиці країн Центрально-Східної та Західної Європи. Суттєву роль для розуміння складних механізмів взаємодії в багатоетнічному середовищі відіграють знання про інституціоналізацію та взаємодію етнічних політичних акторів, які мали місце в минулому. Адже, починаючи з ХІХ ст., етнонаціональні спільноти стали (поряд із класами) основними учасниками політичного процесу, а з другої половини 60-х років ХХ ст. – одними з головних суб'єктів політичних взаємин. Такий статус-кво визначає імператив осмислення каталізаторів політичної участі різних за статусом спільнот, вивчення процесу їхньої інституціоналізації та досвіду захисту ними групових інтересів. Це завдання видається особливо актуальним з урахуванням того, що величезні за територіями та етнічно неоднорідні імперії кінця ХІХ – початку ХХ ст. презентували різні стратегії в царині етнонаціональної політики. Крім того, політичний процес у межах таких держав був рівнодіючою багатьох різноспрямованих змін – глобальних, субнаціональних (регіональних) і локальних. Тому політична система Австро-Угорщини повинна осмислюватися з урахуванням діяльності різностатусних етнічних політичних акторів. Оскільки політичні процеси проявлялися й на рівні провінцій дуалістичної імперії, що утворювали “макроелементи” держави на регіональному рівні, зокрема в Галичині й Буковині, то він суттєво впливав на загальноімперські політичні процеси та інститути й навпаки. Відтак дослідження етнічного аспекту інституційних процесів в Австро-Угорській імперії набуває значущості внаслідок альтернативності загальноєвропейських інтеграційних процесів.

Зокрема актуальним є вивчення досвіду взаємин етнонацій з державою, як особливим політичним актором, специфіки політичної мобілізації етнічності, а також захисту групових прав етнічними політичними акторами. Адже українська, польська, єврейська, німецька й румунська спільноти в Цислейтанії, як складові багатонаціонального суспільства Габсбурзької монархії, були одними з найбільших і стали активними учасниками етнонаціональних взаємин другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Об'єктивний аналіз етнонаціональної політики Відня цього періоду засвідчує, що в більшості випадків виникнення політичних інститутів стало джерелом етнодержавотворення, оновлення крайових суспільств на демократичних засадах та їхнього культурного піднесення. Оскільки взаємовідносини суб'єктів етнополітичної сфери, залежно від їх ста-

тусу й характеру, поєднували й конструктивний потенціал, і небезпеки дестабілізації, породжуючи необхідність їхньої оптимізації, важливим є дослідження, з одного боку, ролі й місця держави в інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів, а з другого – формалізації державою політичної участі громадян в умовах поліетнічного суспільства.

Джерельною основою дослідження вищезначеної проблеми є архівні й частково опубліковані документи. Серед перших – документи органів влади й матеріали, що висвітлюють діяльність політичних акторів. Документи такого характеру зберігаються у вітчизняних архівосховищах – Державних архівах Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, Центральному державному історичному архіві України у Львові, Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, а також зарубіжних установах – Державному архіві Російської Федерації, Архіві зовнішньої політики Російської імперії історико-документального департаменту МЗС Росії, Архівах Актів Давніх і Нових у Варшаві, Державного архіву в Перемишлі, відділі рукописів Ягеллонської бібліотеки в Кракові, Федеральному архіві Німеччини (відділення в Потсдамі), Центральному євангелістському архіві та Архіві дияконату Євангелістської церкви Німеччини в Берліні, Австрійському державному архіві у Відні.

Особний комплекс джерел становить етнічна преса досліджуваного хронотопу, часописи етнічної більшості – “Правда”, “Діло”, “Галичанин”, “Русская рада”, “Новий громадський голос”, “Руслан”, “Тайдамаки”, “Православная Русь”, “Літературно-науковий вісник”, “Буковина”, “Стрийський голос”, “Борба”, “Україна”, а також газети етнічних груп – “Naprzód”, “Gazeta Narodowa”, “Nasz Przegląd”, “Kurjer Stanisławowski”, “Tydzien”, “Ojczyzna”, “Moriach”, “Czas”, “Chwila”, “Bukowiner Nachrichten”, “Bukowiner Volkszeitung”, “Die Zeit”, “Czernowitzer Tagblatt”, “Czernowitzer Allgemeine Zeitung”.

Пропонуючи свої міркування з озвученої теми, зауважмо: підбір архівних документів і матеріалів ми здійснювали, переслідуючи головну мету – представлення окремих одиниць репрезентативного кола джерел, а не їхньої кількості. У випадку дослідження із царини ретроспективної політології додатковий (археографічний) матеріал для більш глибокого розуміння проблеми інституціоналізації та взаємодії етнополітичних акторів дають документи, які зберігаються в установах Національного архівного фонду України та зарубіжних архівах, а також відділах рукописів наукових бібліотек. На нашу думку, дослідження проблеми, винесеної в заголовок статті, дозволяє провести класифікацію джерел за їх типово-видовими характеристиками; виокремити й проаналізувати найбільш інформативно значимі джерела з історії етнополітичних та етнонаціональних взаємин в Австро-Угорщині, конкретних проявів діяльності її владних інституцій; здійснити нове прочитання й увести в науковий обіг окремі, раніше невідомі, джерела, які мають принципове значення для об'єктивного висвітлення етнополітики Габсбурзької монархії, створення цілісної наукової концепції її вивчення.

Аналізуючи особливості інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині (на прикладі Галичини й Буковини), ми намагались охопити репрезентативне коло джерел, з яких можна виокремити такі групи:

- документи центральних і місцевих органів влади;
- документи зовнішньополітичних відомств;
- документи репрезентативних органів етнонаціональних спільнот;
- матеріали судових процесів;
- джерела особового походження;
- спогади представників етнічних політичних еліт;
- матеріали етнічної преси.

Найбільшою за обсягом і різноманітною за видовою ознакою джерел є група *документів центральних і місцевих органів влади*. Це, насамперед, циркуляри, об'їзники, розпорядження міністерств юстиції, внутрішніх справ, визнань та освіти Австро-Угорщини, міністерства релігійних визнань і публічної освіти Другої Речі Посполитої з приводу політичних зібрань, виступів депутатів, демонстрацій, антисемітських виступів, виборів до рейхстрату тощо [37–40], етнополітичного статусу національностей [48]. Інформації щодо останнього доповнюють окремі статті про національну політику на західноукраїнських землях, що ввійшли до фондів ЦК КПЗУ [2].

До другої підгрупи відносимо документи, створені службовцями Галицького намісництва, Крайового комітету у Львові, Львівського воєводського управління, Львівського міського староства, Дирекцією поліції у Львові, Виконавчого комітету Буковинського сейму, Буковинської крайової управи, Станіславського воєводського управління, Станіславським повітовим управлінням державної поліції, Станіславської державної прокуратури, Станіславського повітового суду, повітових староств у Станіславі, Коломиї, Печеніжині, Снятині, Крайовою шкільною радою у Львові та ін. Зокрема, це петиції до крайових сеймів [3], документи національних товариств, листування із приводу реєстрації осередків політичних партій, їхні статuti [27], матеріали стосовно виборів до Австрійської державної ради (рейхсрату) і крайових сеймів [43], звіти й донесення поліції про з'їзди й конференції [26; 25], демонстрації, віча, збори та їхні ухвали [19; 24], аналітичні й історичні довідки та доповідні записки [17] і т. п.

До групи джерел центральних і місцевих органів влади зараховуємо й документи т. зв. державного походження. Це, насамперед, законодавчі акти [74; 75; 97; 117; 143; 151–154; 160; 161; 164], стенограми засідань рейхсрату [166], інші офіційні документи владних структур [174].

Використання цієї групи джерел дало можливість з'ясувати особливості етнополітики Австро-Угорщини, формалізацію політичної участі громадян, функціонування органів місцевого самоврядування, органів правопорядку, крайових і представницьких органів етнопонаціональних спільнот.

Опосередковані інформації про інституційні процеси в етнопонаціональній сфері Австро-Угорщини, взаємодію етнічних політичних акторів містять *документи зовнішньополітичних відомств*. Передусім це звіти російських дипломатів про національні та політичні відносини в Галичині в контексті парламентських виборів [36]. Вивчення їхнього змісту дозволяє зробити висновок про штучне закріплення російського чинника в західноукраїнській етнополітичній сфері: послаблення етнополітичного руху українців за допомогою угодовської політики москвофілів з польськими етнічними партіями. Зміст цього типу джерел, з особливим поглядом на рівностатусні спільноти українців і євреїв, підтверджують документи, які збереглися в діловодстві окремих партійно-політичних інституцій [33–34]. На іншому ідеологічному полюсі – звіти австрійського зовнішньополітичного відомства щодо активізації “російської акції” й становище етнічної більшості регіону напередодні Першої світової війни [47].

До групи джерел *репрезентативних органів етнопонаціональних спільнот* зараховуємо передусім документацію Крайової сіоністської організації у Львові [4–6], Координаційного комітету польських партій “Rada Narodowa” [11–12]. Зокрема використання документів такого типу дало можливість з'ясувати завдання й стратегії захисту етногрупових інтересів єврейської та польської спільнот, поведінку їхніх етнічних лідерів.

Окремі документи етноконфесійних самоврядних спільнот – правління євангелістської церковної громади Львова [10], єврейської релігійної громади Львова [14], Спільноти німців-християн Галичини [15], чернівецької міської єврейської релігійної громади [29], а також митрополії Буковини [28] – дозволяють виокремити конфесійний чинник міжгрупового інтеракціонізму. Його вияви – документи нарративного характеру щодо конфронтації за “свої” конфесії/церкви, а також спроби врегулювання етносоціальних і ціннісних суперечностей, захист національних ідентичностей.

У контексті нашої теми важливим є корпус документів, які зберігаються у фондах спеціалізованих архівів євангелістських церков. Це передусім документи, які стосуються українсько-німецької міжконфесійної взаємодії, ролі й місця пастора Т.Цеклера в артикулюванні культури міжетнічної взаємодії [45; 46]. Інформації останніх значно доповнюють матеріали офіційного характеру, які зберігаються в державних архівах Німеччини та Польщі [44; 41; 42].

Цінними для дослідження міжетнічної взаємодії є *матеріали судових процесів*. Їхня цінність полягає в документальній фіксації вчинків/ролей фігурантів етноконфліктної взаємодії. Це, зокрема, випадки психологічного тиску [76], соціальної обструкції [23], радикальних методів боротьби [20; 22] і т. д. Надзвичайно цінними є матеріали досудового слідства щодо професійної діяльності видавця Я.Оренштайна [16; 18] – у контексті вивчення культури міжетнічної взаємодії вони з'ясовують мотивації одного з представників української інтелігенції єврейського походження.

Вартують уваги й *джерела особового походження*, представлені спогадами, щоденниками, листуванням, автобіографіями етнічних лідерів етнонаціональних спільнот і громадсько-політичних діячів: М.Бучинського [30–31], С.Дністрянського [1], Ю.Романчука [7–9], П.Мілюкова [35], М.Павлика [13], Л.Пінінського [31]. У цій групі джерел зберігається інформація про ресурсний потенціал окремих етнонаціональних спільнот, оригінали звернень і декларацій депутатських фракцій рейхсрату та крайових сеймів, чернетки законопроектів, ініціативи лідерів етнічних груп щодо реформування виборчого законодавства, захист політичних прав етнофорів.

Важливими для розуміння етнополітичних ініціатив поліетнічної держави, її політичного істеблїшменту є опубліковані *спогади* представників етнічних політичних еліт. Зосібна це мемуари очільників політичних фігур етнічних груп: українців К.Трильовського [124], С.Олесницького [98] та І.Франка [126]; поляків С.Гломбінського [144] та З.Качковського [145]; євреїв С.Гольдельмана [66], В.Жаботинського [71] й Б.Штраухера [138]; росіянина В.Вітте [57]. У них знаходимо міркування суб'єктивного характеру щодо оцінок етнополітичного ренесансу підпорядкованих етнічних груп, їхні мету й завдання, еволюцію стратегій міжгрупових інтеракцій.

У формі агрегованих етнічними партіями завдань, реалізація яких сприяла б зміні становища “своїх”, вони відображені в їхніх програмах і зверненнях [128; 142; 157]. З-поміж останніх особливо важливими є публікації тих, хто претендував на статус формалізованих або неформалізованих етнічних лідерів чи бодай складав ядро найактивніших членів партійних або громадських інституцій [135; 146; 159; 170].

Вартісні інформації особистого характеру містять мемуари очевидців досліджуваних подій етнополітичного характеру: українців В.Витвицького [56], С.Геника-Безезовського [65], С.Каратницької-Фодчук [81], І.Кейвана [82]; поляка Г.Штайнгауса [165]; австрійців Г.Дроздовського [70] і М.Шпербера [131]. Перераховані спогади дають виразну характеристику тональності політичної поведінки етнічних груп, формування подвійної етнонаціональної свідомості. Значний інтерес щодо соціокультурного розвитку окремої етногрупи становить збірка спогадів про єврейські штетли Східної Галичини, упорядкована О.Кофлером [147].

Осібнo в цій групі джерел містяться пастирські послання А.Шептицького [100–103] і спогади Л.Цеклер [129]. Інформації останніх дають змогу простежити формування засад міжетнічної толерантності в досліджуваному хронотопі, артикуляцію церковними діячами окремих етнополітичних та етносоціальних цінностей, реакцію на етнополітику центру. Зауважмо: саме лідери церков були творцями настроїв щодо “чужих” і “вихователями” толерантності. Адже цим неформалізованим етнічним політичним акторам доводилося протиставляти усталеним конкурентно-конфліктним “традиціям” міжетнічної взаємодії. Відтак масштабність запропонованої неформалізованими етнічними політичними акторами архітектоніки політичної культури полягала в символізмі.

Унікальним джерелом для вивчення взаємодії етнополітичних акторів, міжетнічних відносин та міжетнічних процесів у досліджуваному хронотопі є матеріали *періодичних видань етнічних груп*. Названа група джерел містить важливі інформації публічно-правового характеру: відозви керівників політичних партій етнічних груп та окремих церков [54; 55; 58; 60; 68; 69; 110; 119; 120; 141; 149; 150], заяви очільників депутатських фракцій, стенограми промов послів рейхсрату та крайових сеймів, депутатські запити [59; 62; 76; 77; 80; 112; 114; 123; 125; 133; 140; 162; 163]; програми політичних партій і національних товариств [94; 95; 111]; моніторинг проблем міжетнічної взаємодії [49; 53; 67; 83; 114; 130].

Окремий блок газетних публікацій становить проблема гармонізації міжетнічних взаємин, зокрема українсько-польських відносин у Галичині, перебігу їхніх “замирень” через діяльність парламентських та сеймових фракцій, впливу зовнішньополітичних факторів [61; 78; 84; 91; 92; 93; 96; 99; 105; 107; 108; 109; 113; 116; 118; 132; 167; 168; 169]. Авторами і/або коментаторами таких дописів нерідко були й діячі протидіючих етнічних політичних таборів або неформалізовані етнічні актори [87; 89; 104; 171; 172].

Особна тема газетних повідомлень – дискусії щодо компромісів рівно- та рівно-статусних спільнот, зокрема “Буковинської згоди” й позиціонування в ній євреїв [55; 136; 139–140; 148; 155]. У цьому контексті принципово важливими для дослідження амбівалентності статусу груп є поодинокі публікації, присвячені партійному структуруванню західноукраїнського єврейства, його політичним фігурам [64; 73; 88; 90; 121]. Поряд із цим окремий блок статей присвячено проявам антисемітизму [50; 51; 63; 64; 72; 79; 127; 134], випадкам етнічного насильства під час виборів [62; 85; 86; 137], погромам та бойкотам євреїв [52; 106; 115; 156; 158; 173].

Загалом етнічна преса, яка спеціалізувалася на висвітленні проблем міжгрупових інтеракцій, є важливим джерелом для вивчення інституціоналізації та взаємодії етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині. Газетні публікації ми трактуємо своєрідним дзеркалом оцінки реалій, у яких перебували держава та етнічні групи.

Отже, висновуємо, що інституціоналізація та взаємодії етнічних політичних акторів – одна з тенденцій, що визначає реалії сьогодення як в Україні, так і в країнах Європи й США загалом. Такий статус-кво зумовлює імператив осмислення каталізаторів політичної участі різних за статусом спільнот, вивчення процесу інституціоналізації етнічних політичних акторів і досвіду захисту ними групових інтересів. У цьому випадку показовою є ретроспективна компонента аналізу інституційних процесів у сфері етнополітики імперій.

На наш погляд, вищеозначена проблема в її джерельному забезпеченні, дозволяє:

- розуміти політичні процеси в Габсбурзькій монархії, пов’язані з консолідацією держави та етноконфесійних спільнот, як формування останніми політичних акторів, діяльність яких ґрунтувалася на обстоюванні прав та інтересів етнічних груп, визначала специфіку й тенденції здійснення публічної політики;
- орієнтуватися в генезі таких категорій, як: етнополітична взаємодія, етнонаціоналізм, ідентичність, мультикультуралізм та регіоналізація;
- конструювати уявлення про рівні й фактори історії розвитку етнополітичних процесів в Європі та Україні зокрема;
- орієнтуватися в проблематиці імміграційного фактора етнополітичних процесів, сучасних трендах активності етнічних меншин європейського континенту в цілому та Україні зокрема;
- оцінювати перспективи розвитку ЄС із урахуванням еволюції етнополітичної динаміки в центральній та східноєвропейському регіоні й зокрема в Україні.

Таким чином, вивчення наявного корпусу джерел з нашої теми науково підтверджує тезу, що в поліетнічних суспільствах етнонаціональні групи рано чи пізно усвідомлюють необхідність обирання стратегії взаємодії з титульною нацією, яка може

орієнтувати громадян, що ідентифікують себе з тією чи іншою національною спільнотою, на вихід політизованої етнічної групи зі складу певної держави чи отримання політичних прав автономії; на протест у надії підвищити колективний статус у рамках держави проживання чи на готовність сприйняти і змиритися зі своїм становищем, використовувати будь-які можливості, що можуть відкритися для них у конкретній політичній системі.

Фактично, окреслена проблема виводить етнічну історію й соціологію, а також ретроспективну політологію на новий щабель аналізу етнонаціональних моделей політичної та громадянської участі, що реалізуються чи можуть потенційно бути реалізованими в політичному процесі сучасних ЄС та України.

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 4465 Документи і матеріали українських емігрантських установ, організацій та різних осіб (колекція). 1901–1948 рр., оп. 1, спр. 474. Статті та реферати С. Дністрянського про проекти конституції Західно-Української Народної Республіки. Рукописи. 1918–1919 рр., 88 арк.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 6 Центральний Комітет Комуністичної партії Західної України. 1917–1936 рр., оп. 1, спр. 177. Статті о національній політике на Западной Украине. 1925 г., 283 арк.
3. Центральний державний історичний архів України м. Львів (ЦДАІЛ України), ф. 146 Галицьке намісництво, м. Львів (К. k. Galizische Statthalterei / С. k. Namiestnictwo Galicyjskie). 1448–1934 рр., оп. 1, спр. 655. Петиції в Краевой сейм украинских и польских социал-демократических партий, организаций, отдельных гмин с требованием введения прямых, тайных, равных выборов. 1904 р., 172 арк.
4. Там само, ф. 338 Крайова сіоністська організація, м. Львів (Krajowa organizacja sjonistyczna we Lwowie). 1902–1940 рр., оп. 1, спр. 94. Меморандум союзу сіоністів-ревізіоністів в Парижі про створення і сфери діяльності всесвітнього представництва євреїв в Палестині. 1928 р., 7 арк.
5. Там само, спр. 148. Стаття Адольфа Ротфельда “Про суть сіонізму”, н/д, 10 арк.
6. Там само, спр. 493. Програма Всесвітнього союзу загальних сіоністів. 1933 р., 13 арк.
7. Там само, ф. 382 Романчук Юліан (1842–1932), політичний і громадський діяч, педагог, письменник, журналіст. 1881–1927 рр., оп. 1, спр. 1. Звернення, декларації, листи та інші документи про діяльність Ю. Романчука як голови об'єднаного українського депутатського клубу в австрійському парламенті. 1890–1923 рр., 63 арк.
8. Там само, спр. 37. Листи О. Озавирського, А. Онищука, [Я.] Оренштайна і В. Охримовича 1907–1916 рр., 4 арк.
9. Там само, спр. 59. Стаття Ю. Романчука “Антипольська кампанія та її зброя”, 5 арк.
10. Там само, ф. 427 Правління євангелицької церковної громади, м. Львів (Evangelisches Pfarramt in Lemberg). 1678–1939 рр., оп. 1, спр. 1253. Переписка с магистратом г. Львова об изменении евангелического вероисповедания лиц на римско-католическое. 1904–1905 гг., 25 арк.
11. Там само, ф. 524 Координаційний комітет польських партій “Rada Narodowa”, м. Львів (Komitet Koordynacyjny polskich partii “Rada Narodowa” we Lwowie), 1906–1911 рр., оп. 1, спр. 2. Статут товариства “Ліга польська” у Львові. 1907 р., 7 арк.
12. Там само, спр. 3. Положення про вибори до державної ради (чернетка). 1907 р., 31 арк.
13. Там само, ф. 663 Павлик Михайло (1853–1915), публіцист, письменник, громадсько-політичний діяч, дійсний член НТШ. 1853–1940 рр., оп. 1, спр. 254. Листування М. Драгоманова з Т. Окуневським. 1883–1905 рр., 686 арк.
14. Там само, ф. 701 Єврейська релігійна громада, м. Львів (Israelitische Cultus-Gemeinde in Lemberg). 1785–1942 рр., оп. 4, спр. 87. Звіт про діяльність релігійної громади. 1898–1904 рр., 12 арк.
15. Там само, ф. 863 Спілка німців-християн Галичини, м. Львів (Bund der Christlichen Deutschen, Lemberg). 1918–1932 рр., оп. 1, спр. 1. Переписка з “Союзом німців за кордоном” у Берліні, книжковим видавництвом в Троппау (Сілезія) і німцями спілки про пересилку для бібліотеки книг та календарів, перекази грошей та інше. 1918–1921 рр., 183 арк.
16. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2 Станіславське воєводське управління, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства (Urząd Wojewódski w Stanisławowie). 1921–1939 рр., оп. 1, спр. 245. Переписка с Министерством внутренних дел о расследовании причин возвращения в Коломью Оренштейна Якуба, владельца украинского книжного магазина в Берлине. 21.08.1924 – 30.11.1925 гг., 38 арк.
17. Там само, оп. 3, спр. 1091. Переписка с поветовыми старостами об утверждении уставов, о регистрации еврейских сионистских организаций в поветах Станиславского воєводства. 01.12.1920 – 18.03.1930 гг., 488 арк.

18. Там само, ф. 8 Коломийське повітове староство, м. Коломия Коломийського повіту Станіславського воєводства (Starostwo Powiatowe w Kołomyi). 1918–1939 pp., оп. 1, спр. 8. Переписка с органами полиции о расследовании деятельности представителя Министерства образования ЗУНР – Орендштейна Якуба Сауловича. 12.06.1920 – 20.05.1925 гг., 24 арк.
19. Там само, ф. 16 Снятинське повітове староство, м. Снятин Снятинського повіту (С. к. Starostwo w Sniatynie). 1893–1917 pp., оп. 1, спр. 4. Директивні розпорядження Міністерства внутрішніх справ про нагляд за діяльністю єврейських сіоністичних організацій в Австро-Угорській монархії. 23.09.1916–25.04.1917 р., 7 арк.
20. Там само, ф. 225 Станіславська державна прокуратура, м. Станіслав Станіславського повіту (С. к. Prokuratura Państwa w Stanisławowie). 1863–1918 pp., оп. 1, спр. 24. Дело по обвинению Голубовского Василия и др. за похищение несовершеннолетней Фриш Песи. 23.07.1888 – 21.12.1890 г., 17 арк.
21. Там само, спр. 90. Дело по обвинению Кухтаря Василия за призыв жителей села Саджава к не выходу на работу евреям. 12.11.1906 – 20.10.1911 гг., 16 арк.
22. Там само, спр. 111. Дело по обвинению Мерживяка Иосифа за нанесение телесного повреждения Нейфельду Рубину. 25.10.1909 – 16.04.1910 гг., 10 арк.
23. Там само, спр. 113. Дело по обвинению Ляховича Дмитрия и др. за распространение листовок “Браця християне”, призывавших к бойкоту еврейского населения. 27.08.1910 – 14.09.1911 гг., 30 арк.
24. Державний архів Львівської області, ф. 271 Дирекція поліції у Львові. 1918–1928 pp., оп. 1, спр. 492. Заявления правлений еврейских партий, обществ и других организаций во Львове о предоставлении им разрешения на проведение собраний, митингов и донесения полиции о их ходе. 1922 г., 112 арк.
25. Там само, ф. 350 Дирекція поліції у Львові. 1772–1939 pp., оп. 1, спр. 2852. Повідомлення організацій та осіб про наступні збори, мітинги, конференції, донесення агентів поліції про робітничі демонстрації, вуличні хвилювання і т. д. 1905 р., 45 арк.
26. Державний архів Чернівецької області, ф. 2 Виконавчий Комітет Буковинського сейму (Der Bukowiner Landesausschuss). 1861–1918 pp., оп. 1, спр. 7001. Сообщение Силезского намесничества о съезде в гор. Львове социал-демократических партий Силезии, Галиции и Буковины. 09.11 – 19.11.1897 г., 2 арк.
27. Там само, спр. 7398. Устав отделения еврейского националистического общества “Цион” в общине Сторожинец и переписка со Сторожинецким уездным управлением и правлением отделения об утверждении устава. 24.02 – 19.03.1898 г., 12 арк.
28. Там само, ф. 320 Митрополія Буковини (Bukowiner gr-or. bischöfliches Konsistorium. Mitropolia Bucovinei). 1792–1940, 1941–1944 pp., оп. 1, спр. 103. Листування з крайовою шкільною радою з приводу розгляду доповідної на вчителя початкової народної школи в с. Луковиця Горішня Чернівецького протоієрейства Дмитра Макогона у справі проведення ним агітації серед учнів про перехід в уніатство, 16 арк.
29. Там само, ф. 325 Чернівецька міська єврейська релігійна громада м. Чернівці (Israelitische Kultus-gemeinde in Czernowitz. Comunitatea evreiească, Cernăuți). 1780–1944 pp., оп. 1, спр. 1082. Извещение о предстоящем собрании протеста в гор. Черновцы против происходящего в гор. Киеве провокационного судебного процесса по обвинению Бейлиса в ритуальном убийстве. 1913 г., 6 арк.
30. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаника, ф. 17 Мелітон Бучинський, оп. 1, п. 4. Листи до М. О. Бучинського від Ю. Романчука. 1874–1895 pp., 8 арк.
31. Там само. – П. 10. Матеріали про вибори до Галицького крайового сейму. 1883, 1895 pp., 85 арк.
32. Там само, ф. 79 Леон Пінінський, оп. 1, п. 13. Комплект документів, пов’язаних з підготовкою до реформи Закону про вибори до Галицького крайового сейму. 1910 р., 169 арк.
33. Государственный архив Российской Федерации, ф. 523 Партия Народной Свободы (Кадеты). 1905–1917 гг., оп. 1, д. 9. Протоколы совещания парламентской фракции Партии Народной Свободы с представителями местных групп партии. 14.11 – 15.11.1909 г., 93 л. об.
34. Там само, д. 16. Протоколы заседаний конференции членов парламентской фракции К[онституционных] Д[емократов] с участием Ц[ентрального] К[омитета] и членов партии к[а]д[етов]. 23.03 – 25.03.1914 г., 72 л. об.
35. Там само, ф. 579 Милоков Павел Николаевич, историк, лидер Конституционно-Демократической партии, депутат III и IV Государственных Дум, министр иностранных дел Временного Правительства. 1859–1943 гг., оп. 1, д. 551. Обращение общественных деятелей Галиции в Государственную Думу по вопросу о введении русского языка в галицийских школах и учреждениях. 1907 г., 1 л. об.
36. Архив внешней политики Российской империи историко-документального департамента МИД России, ф. 135 Особый политический отдел. 1863–1917 гг., оп. 474, д. 156/89. Депеши о национальных и политических отношениях в Галиции. 1910, 1911 гг., 6 л.

37. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, zespół 305 (C. K. Ministerstwo Sprawiedliwości (K. k. Justizministerium). 1851–1920, sygn. 310. Polityczne zebrania, wystąpienia posłów, ekscesy, demonstracje (także antysemityczne). 1898–1904, nlb. k.
38. Там само, sygn. 316. Akta związane z wyborami do Rady Państwa, interpelacje poselskie itp. 1907–1908, nlb. k.
39. Там само, zespół 307 C. K. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (K. k. Ministerium des Innern). 1848–1918, sygn. 41. Prezydium. Akta polityczne, ruchy społeczne. 1900–1907, 970 k.
40. Там само, sygn. 42 Prezydium. Akta dotyczące interpelacji poselskich, zamachów, ruchów społecznych, narodowościowych; demonstracje, ekscesy. 1908–1911, 1217 k.
41. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. 1288. Referat wyznań ewangelickich, sekt i wyznań niechrześcijańskich. Kościół wyznania ewangelickiego i helweckiego. Sprawy ogólne, 305 s.
42. Archiwum Państwowe w Przemyślu, zespół 151 Środkowo-Galicyski Seniorat w Hartfeld. 1912–1934, sygn. 2. Zebrania Superintendenty. Sprawozdania przesyłane do wiadomości. 1912–1930, 123 s.
43. Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Dział Rękopisów, zespół Zbiory specjalne BJ, sygn. 8106/III. Materiały do historii Galicji na początku XX w. 1 Sejmowa reforma wyborcza w rokowaniach stronnictw polskich i ukraińskich 1910–1913; zakończonych opracowaniem przez Mich. Bobrzyńskiego kompromisu, 198 k.
44. Das Bundesarchiv. Abteilungen Potsdam, Sammlungen Deutsche Stiftung, sygn. 948. T. Zöckler: Bericht über das deutsche evangelische Schulwesen in Klempoln im Jahre 1931, 11 S.
45. Evangelisches Zentralarchiv in Berlin, Sammlungen 516 Deutsche Evangelische Gemeinden im Ausland. 1803–1944, sygn. 967. Centralvorstand des evangelischen Vereins der Gustav-Adolf-Stiftung an Vorsitzenden des Deutschen Evangelischen Kirchenausschusses vom 16.06.1916, 24 S.
46. Archiv des Diakonischen Werkes der Evangelischen Kirche in Deutschland in Berlin, Sammlungen Central-Ausschuß für die Innere Mission der deutschen evangelischen Kirche, Referat Gesundheitsfürsorge, sygn. X 5.16, Bd. 1.1. Die evangelischen Anstalten von Pfarrer Dr. Th. Zöckler in Stanislau – Polen. d. d., 32 S.
47. Österreichisches Staatsarchiv in Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ministeriums des Äußern, Politisches Archiv, XL, Interna, Karton 223. Die russische Aktion und unsere Gegenaktion in der ruthenischen Frage in Galizien und in der Bukowina. 1913, 1914, 89 S.
48. Там само, Allgemeines Verwaltungsbüro, Ministerium des Innern, Präsidiale, 31/genere, Karton 945-2531/1887. Die Frage des Status der Nationalitäten in Galizien und in der Bukowina. 1887, 321 S.
49. Автономія чи централізм? // Діло. – 1912. – 8 лют. (26 січ.). – С. 1–2.
50. Антисемітська дебата // Галичанин. – 1896. – 26 июн. (8 июл.). – С. 2.
51. Антисемітизм станиславського “Христ[иянського]. Союзу” // Діло. – 1897. – 24 лип. (5 серп.). – С. 2.
52. Бойкот арендаря // Гайдамаки. – 1903. – 18 лют. (3 марц.). – С. 5.
53. Будучність Жидів // Діло. – 1912. – 16 (3) берез. – С. 4–5.
54. Буковинська політика і відозва “Вільнодумного Союзу” // Гайдамаки. – 1903. – 24 груд. (6 січ. 1904 р.). – С. 4–5.
55. Буковинські виборці! // Буковина. – 1904. – 19 черв. – С. 1.
56. Витвицький В. Коломия : Спогади / Василь Витвицький // Черногора. – Коломия, 1991. – Ч. 1. – С. 10–16.
57. Витте Е. И. Путевые впечатления (с историческими очерками). Лето 1903 г. Буковина и Галичина / Е. И. Витте. – К., 1904. – 249 с.
58. Відозва // Діло. – 1889. – 30 трав. (11 черв.). – С. 1.
59. Внесенє посла Вахнянина // Руслан. – 1898. – 9 січ. – С. 2.
60. Водозва. Братя Русини! // Діло. – 1900. – 19 (31) січ. – С. 1.
61. Галицька автономія в польській карателі // Діло. – 1911. – 6 верес. (24 серп.). – С. 1–2.
62. “Галицькі вибори” : (Промова посла проф. дра Ст. Дністрянского, виголошена в палаті послів під час дебати над наглими внесеннями з приводу подій в Дрогобичи на засіданню д. 28 липня 1911) // Діло. – 1911. – 31 (18) лип., 1 серп. (19 лип.), 2 серп. (20 лип.). – С. 4–5, 2–3, 2–3.
63. Галичина в єврейском пліну // Галичанин. – 1896. – 8 (20) марц. – С. 1.
64. Галичина или Палестина? // Галичанин. – 1900. – 28 янв. (9 фев.). – С. 1.
65. Генік-Березовський С. Українські купці й промисловці в Коломії та повіті (1927–1945) / Степан Генік-Березовський // Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. Т. II. – Філадельфія ; Коломия : Вид. Комітету Коломийців : Наукове товариство ім. Шевченка, Коломийський осередок, 2008. – С. 43–46.
66. Гольдельман С. Листи жидівського соціал-демократа про Україну : матеріали до історії українсько-жидівських відносин за часів революції / Соломон Гольдельман. – Відень : Жидівське видавництво “Таймон” на Україні, 1921. – 80 с.
67. Державно-правне становище Русинів в Австрії // Правда (вістник політики, науки і письменства). – Львів, 1879. – Річн. XII. – С. 718–724, 759–762.

68. До Русинів Галицької Землі // Діло. – 1888. – 13 (25) верес. – С. 1; 1908. – 1 січ. – С. 1; 1910. – 22 (9) листоп. – С. 1.
69. До Руського народа Галицької Землі! // Діло. – 1912. – 16 (3) лют. – С. 1.
70. Дроздовський Г. Тоді в Чернівцях і довкола : Спогади старого австрійця / Георг Дроздовський ; пер. з нім. – Чернівці : Молодий буковинець, 2001. – 256 с.
71. Жаботинський В. Non multum, sed multa / Володимир Жаботинський // Ї. – 1996. – Ч. 8 : Україна і юдеї, гебреї, євреї. – С. 53–56.
72. Жидь или Русинь? // Галичанинъ. – 1897. – 5 (17) октяб. – С. 1.
73. Жиды при выборах // Галичанинъ. – 1897. – 20 авг. (11 авг.). – С. 1.
74. Закон про карно-правні постанови для охорони свободи виборів і зборів та Закон про виборчий примус / пер. О. Луцького. – Чернівці : Руська Рада, 1911. – 22 с.
75. Законъ зъ дня 21 Марта 1890, дотычно упорядкованія внѣшнихъ правныхъ относинъ сполечности вѣры жидовской // Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краѣвъ въ державной думѣ заступленыхъ. Рочн. 1890. – Вѣдень : Тискомъ цѣсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1890. – С. 109–113.
76. Заява руских послів // Руслан. – 1903. – 8 (21) серп. – С. 1; 1904. – 5 (18) листоп. – С. 1.
77. Заявлене “Кат[олицько]. руско-нар[одного]. Союзу” // Руслан. – 1897. – 25 лют. – С. 1.
78. Избирательная система и національные споры // Галичанинъ. – 1900. – 14 (27) июн. – С. 1.
79. Израильскій плѣнъ // Галичанинъ. – 1899. – 23 июн. (5 июл.). – С. 1.
80. Интерпеляція посла д-ра Короля и товаришѣвъ до Его Ексцеленціи п. Міністра Справедливости въ справѣ непризнаванія руской мови зо стороны ц. к. судовъ и прокураторій в Галичинѣ // Діло. – 1901. – 25 мая (7 черв.). – С. 1–2.
81. Каратницька-Фодчук С. Перед шістдесят роками в Коломиї / Степанія Каратницька-Фодчук // “Над Пругом у лузі...” : Коломия в спогадах / за ред. Зиновія Книша. – Торонто : Срібна сурма ; Видання Комітету Коломиян, 1962. – С. 23–38.
82. Кейван І. Мандрівка в молодість / Іван Кейван // “Над Пругом у лузі...” : Коломия в спогадах / за ред. Зиновія Книша. – Торонто : Срібна сурма ; Видання Комітету Коломиян, 1962. – С. 175–211.
83. Кілька слів про один польскій політичний принцип // “Діло” і “Нове Слово”. – 1914. – 26 січ. – С. 1–2.
84. Краєва і національна автономія // Діло. – 1911. – 8 лип. (25 черв.). – С. 1.
85. Кроваві вибори // Діло. – 1911. – 22 (9) черв. – С. 1.
86. Кроваві вибори в Дрогобичі // Діло. – 1911. – 23 (10), 27 (14) черв.. – С. 2–3, 7.
87. Левицький К. На першу конференцію польсько-руську / Кость Левицький // Діло. – 1912. – 1 січ. (19 груд.). – С. 3.
88. Лозинський М. Жидівська соціяльна демократія в Галичині / Михайло Лозинський // ЛНВ. – 1905. – Т. 32, кн. 10. – С. 1–21.
89. Москвофільсько-польскій альянс // Діло. – 1908. – 18 січ. – С. 1.
90. Наймолодше галицьке стронництво політичне // Правда (вістник політики, науки і письменства). – Львів, 1895. – Вип. LXXIV, т. XXIV. – С. 151–154.
91. Народи над виборчою реформою // “Діло” і “Нове Слово”. – 1914. – 27, 28 січ. – С. 2–3.
92. Народи над виборчою реформою. Відношення українських домагань. Одна польська лінія проти українців. Спільна нарада польських і українських президій // Діло. – 1913. – 16 груд. – С. 2, 3.
93. Народи над виборчою реформою. Компроміс заключний! // “Діло” і “Нове Слово”. – 1914. – 29 січ. – С. 1–2.
94. Начерк організації “Народної Партії” // Україна. – 1913. – 30 жовт. – С. 1.
95. Нове Т-во політичне на гал[ицькій] Руси : (Допис “Буковини” зі Львова) // Буковина. – 1896. – 5 (17) жовт. – С. 2–3.
96. Новій планъ польско-русского примиренія въ Галичинѣ // Галичанинъ. – 1897. – 12 (24) июн. – С. 1.
97. Овѣщеніе министерства дѣлъ внутреннихъ зъ дня 15 Жолтня 1872, дотычно угашенія заключенои межи ц. к. австрійскимъ и ц. к. російскимъ правительствомъ зъ дня 8 Листопада 1849 умовы о выдаленни жидовъ нелегитимованыхъ // Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краѣвъ въ державной думѣ заступленыхъ. Рочн. 1872. – Вѣдень : Тискомъ цѣсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1872. – С. 463.
98. Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Перша ч. (1860–1890 рр.) / Євген Олесницький. – Львів : Накладом видавничої спілки “Діло”, 1935. – 216 с. ; Друга ч. (1890–1897 рр.). – 123 с.
99. Основи польсько-українського порозуміння // Діло. – 1911. – 7 серпня (25 липня), 8 серпня (26 липн.), 9 серп. (27 липн.), 10 серп. (28 лип.). – С. 1–2, 1, 1, 1.
100. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького “До моїх любих гуцулів” // Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність : докум. і матеріали 1899–1944. Т. II : Церква і суспільне питання; книга 1 : Пастирське вчення та діяльність. – Львів : Місіонер, 1998. – С. 294–322.

101. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького до духовенства “О канонічній візитації” // Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність : докум. і матеріали 1899–1944. Т. II : Церква і суспільне питання; кн. 1 : Пастирське вчення та діяльність. – Львів : Місіонер, 1998. – С. 117–136.
102. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького до поляків греко-католицького обряду // Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність : докум. і матеріали 1899–1944. Т. II : Церква і суспільне питання; кн. 1 : Пастирське вчення та діяльність. – Львів : Місіонер, 1998. – С. 322–334.
103. Пастирське послання Станиславівського єп. Андрея Шептицького до вірних “Християнська робота” // Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність : докум. і матеріали 1899–1944. Т. II : Церква і суспільне питання; кн. 1 : Пастирське вчення та діяльність. – Львів : Місіонер, 1998. – С. 1–16.
104. “Під терором!” // Діло. – 1912. – 6 лют. (24 січ.). – С. 1–2.
105. Переговори – зірвані! // Діло. – 1912. – 10 лют. (28 січ.). – С. 1–2.
106. Погром євреїв в Ходорові // Галичанин. – 1897. – 16 (28) июл. – С. 1–2.
107. “Польський Піємонт” // Діло. – 1912. – 9 трав. (26 квіт.). – С. 2–3.
108. Польсько-руська угода // Діло. – 1912. – 8, 9, 12 серп. – С. 1–2.
109. Польсько-українські переговори // Діло. – 1912. – 5 лют. (23 січ.). – С. 1–2.
110. Правно-державна заява Українського Союзу // Діло. – 1911. – 20 (7) лип. – С. 1.
111. Програма Української Радикальної партії // Громадянин. – 1909. – 25 лют. – С. 1.
112. Промова посла Олесницького // “Діло” і “Нове Слово”. – 1914. – 10 січня. – С. 3–4.
113. Проти ворогів реформи // Діло. – 1913. – 1 берез. – С. 1.
114. Проти польського віцекоролівства в Галичині // Діло. – 1912. – 20 (7) січ. – С. 1.
115. Процес против д-ра Трильовського // Новий громадський голос. – 1905. – 19, 26 січ. – С. 1, 2.
116. Реформа виборча а “wydźbieńie” Галичини // Діло. – 1905. – 9 листоп. – С. 1.
117. Розпоряженіє министерствъ дѣль внутреннихъ, для благочествія і просвѣщенія и правосудія зъ дня 29 Мая 1876, дотычно супружествъ израильтянь, которіи мешкають внѣ израилитской церковной области // Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краѣвъ въ державной думѣ заступленыхъ. Рочн. 1876. – Вѣдень : Тискомъ цѣсарско-королевской надворной и статской печатнѣ, 1876. – С. 157–158.
118. Росія і галицька виборча реформа // “Діло” і “Нове Слово”. – 1914. – 16 січ. – С. 3–4.
119. Русини Галицької Землі! // Діло. – 1895. – 23 жовт. (4 падолис.). – С. 1; Діло. – 1910. – 27 (14) жовт. – С. 1; Діло. – 1911. – 5 квіт. (22 берез.). – С. 1–2; Діло. – 1911. – 20 (7) трав. – С. 1–2.
120. Русскіи люди! // Голосъ народа. – 1913. – 24 мая (6 черв.). – С. 1.
121. Сіоністи супроти краювої політики // Діло. – 1911. – 1 верес. (19 серп.). – С. 1–2.
122. Слава українським обструкціоністам! Проч з польським соймом насиля і привілеїв! // Діло. – 1910. – 4 листоп. (22 жовт.). – С. 1.
123. Sprawozdanie пос. гр. К. Баденього // Діло. – 1895. – 20 верес. (2 жовт.). – С. 2.
124. Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів) / Кирило Трильовський // Гей там на горі “Січ” іде!.. Пропамятна книга “Січей” / збір. й упорядкув. Петро Трильовський. – Вінніпег : Старанням Видавничого Комітету Пропамятної книги “Січей”, 1965. – С. 13–77.
125. Українська правно-державна заява // Діло. – 1911. – 21 (8) лип. – С. 1–2.
126. Франко І. Програма галицьких соціалістів / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. Т. 45 : Філософські праці / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 448–466.
127. Фризієрь и староста // Галичанин. – 1899. – 9 (21) апрел. – С. 1.
128. Християнсько-суспільний Союз. Довірочні збори членів “Християнсько-суспільного союзу” у Львові 26 грудня 1911 р. – Львів, 1912.
129. Цеклер Л. Бог чує молитву : Життя Теодора Цеклера, розказане Ліллі Цеклер / Ліллі Цеклер ; пер. з нім. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. – 168 с.
130. Цісар, держава, правительство і український народ // Діло. – 1912. – 24 черв. – С. 1.
131. Шпербер М. Господні водоноси / Манес Шпербер ; пер. з нім. – Чернівці : Молодий буковинець, 2000. – 216 с.
132. Ще про польсько-українське порозумінє // Діло. – 1911. – 23 (10) серп. – С. 4.
133. Ще раз: ми і Жиди (з нагоди промов репрезентантів Жидів на ювілею посла Василька) // Буковина. – 1908. – 12 (25) верес. – С. 2.
134. Agitacja antysemitcka w Galicji Wshodniej // Naprzód. – 1903. – 28 czerw. – S. 2.
135. Bobrzyński M. Statut Rady Szkolnej Krajowej Galicyjskiej : Studium prawno-polityczne / Michał Bobrzyński. – Kraków, 1903. – 126 s.
136. Der judischer Kataster // Czernowitzer Tagblatt. – 1909. – 28. September. – S. 1.
137. Die blutige Wahl in Drohobycz. Die Drohobyczer Deputation bei den Ministern // Die Zeit. – 1911. – 25. Juni. – № 3142. – S. 2.
138. Die Lage der Juden. Reden des Abg[eordnet]. Dr. Straucher in der österr[eichischen]. Delegationen und im österr[eichischen]. Abgeordnetenhaus / Benno Straucher. – Czernowitz : Jüdischen National-Vereines, 1907. – 187 S.
139. Die Landtagswahlreform // Bukowiner Nachrichten. – 1909. – 23. Juli. – S. 2.

140. Dr. Mentschel zur Katasterfrage // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. – 1909. – № 1678. – S. 2.
141. Dwie odezwy w sprawie strajków rolnych // Gazeta Narodowa. – 1902. – 4 sierpnia. – S. 1.
142. Feldman W. Stronictwa i programy polityczne w Galicji. 1846–1906 / Wilhelm Feldman. – Kraków : Książka, 1907. – T. II. – 455 s.
143. Gesetz vom 26. Jänner 1907, betreffend die Wahl der Mitglieder des Abgeordnetenhauses des Reichsrates // Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. – Wien : K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1907. – № 17. – S. 4–16.
144. Głabiński St. Wspomnienia polityczne. Część pierwsza. Pod zaborem austriackim / Stanisław Głabiński. – Pelplin : Nakładem drukarni i księgarni Sp. Z O. ODP., 1939. – 559 s.
145. Kaczkowski Z. Mój pamiętnik z lat 1833–1843 / Zygmunt Kaczkowski. – Lwów, 1899. – 172 s.
146. Kaindl R. F. Österreichs innere und äußere Politik bis 1914. Die Irridenta / Raimund Friedrich Kaindl // Handbuch der Politik. – Band II. – Berlin ; Leipzig, 1920. – S. 22–42.
147. Kofler O. Żydowskie dwory. Wspomnienia z Galicji Wschodniej od początku XIX wieku do wybuchu I wojny światowej / Oskar Kofler. – Warszawa : Żydowski Instytut Historyczny, 1999. – 294 s.
148. Landtaglicher Permanenzausschus // Czernowitzer Zeitung. – 1909. – 10. Oktober. – S. 2.
149. List pasterski biskupów ruskich // Czas. – 1908. – 9 maja. – S. 1.
150. Memoriał Rady Miasta Lwowa w sprawie uniwersytetu ruskiego // Gazeta Narodowa. – 1912. – 22 maja. – S. 1.
151. Państwowa ustawa o prawie stowarzyszania się z 15 listopada 1867 r. // Dziennik Ustaw Państwowych. – Lwów, 1867. – № 134. – S. 2–3.
152. Państwowa ustawa o prawie zgromadzania z 15 listopada 1867 r. // Dziennik Ustaw Państwowych. – Lwów, 1867. – № 135. – S. 2–3.
153. Państwowa ustawa zasadnicza z 21 grudnia 1867 r. o powszechnych prawach obywateli dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa reprezentowanych // Dziennik Ustaw Państwowych. – Lwów, 1867. – № 142. – S. 1–3.
154. Patent cesarski o prawie stowarzyszania się z 26 listopada 1852 r. // Dziennik Ustaw Państwowych. – Lwów, 1852. – № 253. – S. 1–2.
155. Permanenzausschus des Bukowiner Landtages // Czernowitzer Zeitung. – 1909. – 7.–8. September. – S. 2.
156. Proces o zaburzenia antysemickie w Zabłotowie // Naprzód. – 1904. – 28 lutego. – S. 2–3.
157. Program Stronictwa demokratyczno-narodowego w zaborze rosyjskim. – Lwów : Nakładem “Przeglądu wszechpolskiego”, 1897. – 29 s.
158. Radykalizm ruski przed sądem // Czas. – 1905. – 18 stycznia. – S. 2.
159. Reforma sejmowa ordynacji wyborczej. Jak zabezpieczyć nasze mniejszości narodowe w okręgach wiejskich? – Lwów : Nakładem Rady Narodowej, 1912.
160. Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. – Wien, 1895. – № 21.
161. Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Österreich. – Wien, 1868. – № 151.
162. Rusini a Niemcy // Czas. – 1908. – 24 kwietnia. – S. 2.
163. Rusini a sejmowa reforma wyborcza // Czas. – 1911. – 26 listopada. – S. 3–4.
164. Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder // Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich. Jahrgang 1867. – Wien, 1867. – S. 495–407.
165. Steinhaus H. Wspomnienia i zapiski. W opracowaniu Aleksandry Zgorzelskiej / Hugo Steinhaus. – Londyn : ANEKS, 1992. – 587 s.
166. Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes in den Jahren 1908. – Session XVIII : 56. Sitzung; 72. Sitzung; 74. Sitzung. – Wien : Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1908.
167. Ugoda polsko-ruska // Naprzód. – 1912. – 29 grudnia. – S. 1.
168. Ukraiński projekt reformy // Czas. – 1913. – 27 października. – S. 1.
169. Ukraińskie programy // Czas. – 1914. – 4 kwietnia. – S. 2.
170. Wójciński M. Polska a Państwo Żydowskie / Mieczysław Wójciński. – Lwów : Nakładem księgarni polskiej Bernarda Połonieckiego, 1919. – 40 s.
171. Z kongresu PSL // Naprzód. – 1914. – 8 kwietnia. – S. 1, 2.
172. Z obozu socjalistów lwowskich // Czas. – 1908. – 23 kwietnia. – S. 2.
173. Z sali sądowej // Naprzód. – 1905. – 21 stycznia. – S. 1–2.
174. Zbiór najważniejszych okólników zasadniczych Rady Szkolnej Krajowej. – Lwów, 1895. – T. 2. – № 364. – 174 s.

В статье исследуются источники к изучению институциональных процессов в сфере этнополитики Австро-Венгрии, касающиеся обеспечения прав и потребностей этнических политических акторов, процессов внешней и внутренней институционализации украинских, польских, еврейских, румынских и немецких политических акторов Галичины и Буковины. Охарактеризовано состояние совокупной источниковой базы изучения политики Вены в отношении этнических политических

акторов, проведена класифікація можливих джерел, представлена загальна характеристика особливостей і значимості їх окремих типів, видів і т. п.; здійснено нове прочитання уже відомих і введено в науковий оборот нові джерела по певним проблемам.

Ключевые слова: джерела, інституціоналізація, взаємодії, етнічні політичні актори, Австро-Венгрія, Галичина, Буковина.

The article investigates the sources for the study of institutional processes in the ethnic politics of Austria-Hungary concerning the rights and needs of ethnic political actors, processes, internal and external institutionalization of Ukrainian, Polish, Jewish, Romanian and German political actors in Galychyna and Bukovina. Characterize the state of the aggregate of the original sources to examine the policies of Vienna against ethnic political actors, a classification of possible sources, a common characteristic features and significance of their individual styles, types, etc., carried out a new interpretation of already known and put to scientific use new sources for specific issues.

Key words: sources, institutionalization, interactions, ethnic political actors, Austria-Hungary, Galychyna, Bukovina.

УДК 94(477.83.86)

ББК 63.3(4 Укр)52

Лілія Шологон

ПРОГРАМИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РУХУ ГАЛИЧИННИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

У статті зроблено аналіз програмних документів українських політичних партій Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст., які дозволяють з'ясувати погляди провідних політичних сил на шляхи розв'язання найважливіших проблем національно-культурного розвитку українців краю.

Ключові слова: політична партія, програма, освіта, культура, Галичина, національно-культурний рух.

Українці Галичини впродовж другої половини ХІХ – початку ХХ ст. доклали чимало зусиль для боротьби за свої національні й громадянські права. Неабияку роль у цьому процесі відігравали політичні партії, які у своїх програмних документах висували чимало вимог національно-культурного характеру. Вони є цінним джерельним матеріалом і дозволяють з'ясувати, зокрема, погляди найвпливовіших суб'єктів українського суспільно-політичного руху Галичини на вирішення нагальних проблем культурного й освітнього життя в краї. Тому, безперечно, заслуговують на увагу дослідника.

Обрана тема не залишилася поза увагою науковців. Вона зацікавила дослідників першої третини ХХ ст., зокрема І.Франка [26], М.Павлика [19], К.Левицького [11], Ю.Охримовича [16], які опублікували публіцистичні й науково-популярні розвідки про українські політичні партії та їхні політичні програми. Неабиякий внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили як радянські вчені [4, 14], так і сучасні українські дослідники – О.Жерноклеєв [5], М.Кармазіна [8], М.Кугутяк [9], І.Михальський [13], А.Павко [17] та інші. Однак комплексного розв'язання вона ще не отримала в українській історіографії.

Метою статті є аналіз програм українських політичних партій Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. для з'ясування поглядів різних політичних сил краю впродовж зазначеного часового проміжку на шляхи розв'язання найгостріших проблем національно-культурного розвитку.

На думку дослідника А.Павка, за ідеологією та світоглядними засадами українські політичні партії Східної Галичини можна розділити на такі основні групи: 1) соціалістичні (Русько-українська радикальна партія, Українська Соціал-демократична партія; 2) ліберальні (Народна Рада, Українська національно-демократична партія; 3) кон-